

HØJESTERETS DOM

afsagt torsdag den 10. februar 2022

Sag BS-26215/2018-HJR
(1. afdeling)

A
(advokat Jytte Lindgård, beskikket)

mod

Forsvarsministeriet
(advokat Peter Biering)

I tidligere instans er afsagt dom af Østre Landsrets 8. afdeling den 26. juni 2018 (B-1428-16).

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Thomas Rørdam, Michael Rekling, Anne Louise Bormann, Kristian Korfits Nielsen og Rikke Foersom.

Påstande

Appellanten, A, har for Højesteret gentaget sin påstand 1 og har omformuleret sin påstand 2, således at indstævnte, Forsvarsministeriet, skal foranledige en uafhængig undersøgelse af, om han har været udsat for tortur, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf i forbindelse med tilfangetagelsen den 9. marts 2004.

Forsvarsministeriet har over for begge påstande påstået stadfæstelse.

Anbringender

A har anført navnlig, at der er sket en retsstridig krænkelse af hans frihed, fred, ære og person, og at Forsvarsministeriet derfor skal betale ham en godtgørelse.

Hvis betingelserne for tortgodtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1, ikke er opfyldt, skal han tilkendes godtgørelse efter § 26, stk. 3.

Vurderingen af, om der er grundlag for godtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1 eller stk. 3, er en anden end den strafferetlige vurdering. Østre Landsrets dom af 6. juli 2006 i straffesagen mod bl.a. T1 er derfor uden betydning for afgørelsen af den foreliggende sag.

I forhold til spørgsmålet om forældelse følger det af straffelovens § 93 a, at forældelse ikke indtræder, når en lovovertrædelse er omfattet af en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst, ifølge hvilken strafansvaret er uforældeligt. Endvidere følger det af straffelovens § 97 b, at forældelse ikke indtræder for en lovovertrædelse omfattet af straffelovens § 157 a, der angår bl.a. overtrædelse af straffeloven begået ved tortur.

De nævnte bestemmelser i straffeloven må tillægges betydning ved vurderingen af, om der er indtrådt forældelse af hans godtgørelseskrav. Det må endvidere tillægges betydning, at der ikke i forældelsesloven eller i lovens forarbejder er taget stilling til spørgsmålet om forældelse af krav på godtgørelse for krænkelse af artikel 3 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Efter forældelseslovens § 3, stk. 1, er forældelsesfristen 3 år for krav om godtgørelse. Han fremsatte sit godtgørelseskrav mod koalitionsstyrkerne allerede under afhøringen ved domstolen i Al Qurnah den 9. maj 2004. Han fik imidlertid først i 2016 kendskab til, hvordan han kunne videreføre sin sag. Forældelsesfristen var således suspenderet efter forældelseslovens § 3, stk. 2, og kravet var derfor ikke forældet ved indgivelsen af stævningen den 4. maj 2016.

Hans godtgørelseskrav angår personskade som følge af tortur og nedværdigende behandling, og kravet er derfor omfattet af den 30-årige absolutte forældelsesfrist efter forældelseslovens § 3, stk. 3, nr. 1.

Bestemmelserne i den danske forældelseslov må ses i sammenhæng med Danmarks internationale forpligtelser, hvilket i den foreliggende situation må føre til, at der er grundlag for at fravige forældelsesreglerne, jf. UfR 2016.3929 Ø.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har i sin praksis anerkendt, at de psykologiske virkninger for ofre for tortur udført af repræsentanter fra staten kan underminere evnen til at klage over den påførte behandling, jf. Domstolens dom af 17. september 2014 i sagen Mocanu m.fl. mod Rumænien (sag nr. 10865/09, 45886/07 og 32431/08). I den foreliggende sag har hans psykiske problemer som følge af overgrebene bevirket, at han har været afskåret fra at forfølge sagen ved de danske domstole på et tidligere tidspunkt. Denne hindring, der ikke beror på hans egne forhold, medfører, at godtgørelseskravet ikke er

forældet, jf. forældelseslovens § 14, der må fortolkes i overensstemmelse med Domstolens praksis.

Efter Menneskerettighedsdomstolens praksis vil det være uproportionalt, hvis hans krav om godtgørelse anses som forældet, jf. bl.a. Domstolens dom af 7. juli 2009 i sagen Stagno mod Belgien (sag nr. 1062/07) og UfR 2017.3272 Ø.

Hvis Højesteret anerkender, at han har været udsat for tortur og anden nedværdigende behandling, er hans krav ikke forældet.

Artikel 14 i FN's torturkonvention fastslår, at Danmark skal sikre torturofres adgang til oprejsning og deres ret til rimelig og tilstrækkelig erstatning. En afvisning af hans påstand om godtgørelse alene begrundet i nationale forældelsesregler vil være i strid med torturkonventionen, som Danmark har tiltrådt.

Hvis Højesteret finder, at han ikke kan få medhold i godtgørelseskravet i påstand 1, skal Forsvarsministeriet foranledige en ny uafhængig undersøgelse. Landsretten har fundet hans beskrivelser af overgrebene utroværdige, men det er der ikke grundlag for. Hans beskrivelser støttes af bl.a. forklaringer afgivet under straffesagens behandling i byretten, herunder fra T1, der efter sin forklaring afhørte ham som krigsfange. Hans beskrivelser støttes også af den tilstedeværende tolk, der har forklaret, at der under afhøringen blev råbt og anvendt nedværdigende sprogbrug, og at fangerne først fik tæpper ved daggy.

Der er ikke foretaget en effektiv undersøgelse af hans rimeligt begrundede klage over overgreb i strid med artikel 3 i Menneskerettighedskonventionen. De undersøgelser, der er foretaget af forløbet, har ikke haft en sådan uafhængighed og bonitet, at de kan lægges til grund. Forsvarsministeriet har derfor ikke opfyldt sin undersøgelsespligt.

Forsvarsministeriet har anført navnlig, at As godtgørelseskrav er forældet. Det følger af overgangsreglen i forældelseslovens § 30, stk. 1, sammenholdt med lovens § 3, stk. 1, og den tidligere gældende 1908-forældelseslovs § 1, nr. 5, og § 2, at der indtræder forældelse 5 år fra den skadevoldende handlingens ophør. Forældelsesfristen, der må regnes fra hans løsladelse, udløb derfor den 10. marts 2009.

A har ikke afbrudt forældelsesfristen ved sin henvendelse til dommeren i Al Qurnah eller det lokale irakiske politi, jf. forældelseslovens § 20 og § 21. Han har ikke før sagens anlæg i 2016 foretaget retslige skridt som nævnt i lovens § 16, og der er ikke truffet en bindende afgørelse på baggrund af hans henvendelse.

A foretog sig ikke yderligere de følgende 11 år efter sin henvendelse til dommeren i Al Qurnah og det irakiske politi. Der var derfor indtrådt forældelse ved indgivelse af stævningen den 4. maj 2016, uanset om Højesteret finder, at henvendelsen til de irakiske myndigheder medførte en foreløbig afbrydelse af forældelsesfristen.

Det er ikke godtgjort, at A har været ubekendt med fordringen eller skyldneren. Forældelsesfristen for kravet har derfor ikke været suspenderet efter forældelseslovens § 3, stk. 2.

Det er heller ikke godtgjort, at A har været forhindret i at afbryde forældelsen. Der er derfor ikke grundlag for at anvende forældelseslovens § 14, stk. 1, jf. UfR 2021.3257 H. Han har ikke dokumenteret, at han har været syg med PTSD eller anden alvorlig lidelse, eller at han har haft en berettiget frygt for de danske styrker. Desuden er der ikke medicinsk belæg for, at hans eventuelle PTSD eller frygt var til hinder for, at han kunne foretage retslige skridt, der afbrød forældelsen. Hindringer som frygt eller PTSD kan endvidere ikke danne grundlag for en tillægsfrist efter § 14, jf. navnlig UfR 2012.316 H.

Godtgørelseskravet er omfattet af den 10-årige absolutte forældelsesfrist i forældelseslovens § 3, stk. 3, nr. 2. Den absolutte forældelsesfrist udløb den 10. marts 2014 og dermed ca. 2 år, før sagen blev anlagt.

Anvendelsen af forældelseslovens regler i forhold til As godtgørelseskrav er ikke et indgreb i hans rettigheder efter Menneskerettighedskonventionen, og det er under alle omstændigheder ikke et uproportionalt indgreb. Det er heller ikke i strid med FN's torturkonvention eller jus cogens at statuere forældelse i den foreliggende sag.

A skal – uanset spørgsmålet om forældelse – ikke have medhold i sin påstand om godtgørelse. Betingelserne for at tilkende ham godtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26 er ikke opfyldt, idet der ikke er det fornødne ansvarsgrundlag.

Landsrettens bevisvurdering og frifindelse af de involverede soldater i straffesagen fra 2006 støtter, at der ikke blev begået handlinger omfattet af Menneskerettighedskonventionens artikel 3 i forbindelse med tilbageholdelsen af A. Landsretten fandt det således ikke bevist, at han gennem længere tid havde været tvunget til at sidde i stressfremkaldende stillinger, at der var anvendt de påståede ærekrænkende ord over for ham, eller at han var nægtet drikkevand og toiletadgang under ophold i detentionsgården. Ifølge landsretten udgjorde det efter omstændighederne ikke grov pligtforsømmelse, at han var blevet slæbt

ind i et telt til udspørgning, hvorved hans bukser gled ned, og at han i en periode ikke fik udleveret tæppe. Der er herefter intet grundlag for at pålægge Forsvarsministeriet at betale godtgørelse.

Landsretten har i denne sag – ligesom den irakiske dommer i Al Qurnah og Forsvarets Auditørkorps – fundet, at As beskrivelser af, hvad han var udsat for i dansk varetægt den 9.-10. marts 2004, er helt utroværdige.

Forsvarsministeriet er ikke forpligtet til at iværksætte yderligere undersøgelser. As beskrivelser af de påståede overgreb er utroværdige, og forholdene er undersøgt af både Forsvarets Auditørkorps og Østre Landsret. Den undersøgelsespligt, der påhviler den danske stat, er opfyldt. Forsvarsministeriet har ikke krænket hans processuelle rettigheder efter artikel 3 eller andre bestemmelser i Menneskerettighedskonventionen.

Højesterets begrundelse og resultat

Sagens problemstillinger

Sagen angår, om A har krav på godtgørelse i anledning af påståede overgreb under de danske styrkers tilbageholdelse af ham i Irak den 9.-10. marts 2004, og om Forsvarsministeriet har pligt til at gennemføre yderligere undersøgelser af de påståede overgreb.

Kravet om godtgørelse

Højesteret tiltræder af de grunde, som landsretten har anført, at der er indtrådt forældelse af As godtgørelseskrav den 10. marts 2009 og dermed inden sagens anlæg den 4. maj 2016.

Som anført i Højesterets dom af 14. april 2021 (UfR 2021.3257) giver Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis ikke grundlag for at antage, at det i sig selv er i strid med artikel 3, 6 eller 13 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention at anvende nationale regler om forældelse på godtgørelseskrav, der bliver rejst i anledning af påståede overgreb om tortur eller anden behandling omfattet af konventionens artikel 3. I stedet må der ved en stillingtagen til foreneligheden med konventionen foretages en konkret vurdering af, om det vil være proportionalt at anse kravet for forældet efter nationale forældelsesregler.

I den konkrete sag fandt Højesteret på baggrund af bevisvurderingen, at beskrivelserne af de påståede overgreb fremstod helt utroværdige, og at Menneskerettighedskonventionen og den nævnte praksis derfor var uden betydning for forældelsesspørgsmålet.

A har anført, at han under tilbageholdelsen den 9. marts 2004 kl. 23.09 til den 10. marts 2004 kl. 12.35 var udsat for tortur eller anden behandling i strid med Menneskerettighedskonventionens artikel 3.

A afgav den 16. november 2004 forklaring i Irak som led i en efterforskning iværksat af Forsvarets Auditørkorps. Han beskrev i den forbindelse, at han under tilbageholdelsen var blevet placeret i stressfremkaldende stillinger, at han var blevet kaldt diverse ærekrænkende skældsord, og at han ikke havde adgang til toiletfaciliteter. Han beskrev også, at han først om morgenen fik vand, mad og tæppe. Endvidere beskrev han en episode, hvor han blev slæbt ind i et telt til udspørgning, hvorved hans bukser gled ned.

I stævningen af 4. maj 2016 beskrev A bl.a., at han allerede under transporten til de danske styrkers lejr (Camp Eden) blev skubbet hårdt og hevet ud af køretøjet, mens han blev slået og sparket, og at han under tilbageholdelsen blev udsat for hårde og voldsomme slag i bl.a. ansigtet, hvorved nogle tænder faldt ud. Endvidere blev han ifølge det anførte i stævningen tvunget til at holde om pigetråd, idet han blev slået og sparket af soldaterne, hvis han forsøgte at slippe fri.

De påståede overgreb, som A beskrev under afhøringen i november 2004, blev sammen med en række andre forhold undersøgt under straffesagen mod T1 og fire andre danske soldater i 2006. Ved Østre Landsrets dom af 6. juli 2006 blev alle de tiltalte frifundet. Landsretten fandt, at det ikke kunne lægges til grund, at A under tilbageholdelsen blev tvunget til at sidde i stressfremkaldende stillinger gennem længere tid, at der blev anvendt ærekrænkende udtryk over for ham, eller at han blev nægtet adgang til drikkevand eller toilet. Landsretten fandt, at der var en konkret enkeltstående episode, hvor han blev slæbt hen til et telt til udspørgning, hvorved hans bukser gled ned, men at det var et uheld, som ikke kunne tilregnes de tiltalte soldater som forsætligt eller groft uagtsomt. Landsretten lagde endvidere til grund, at han burde have fået udleveret et tæppe tidligere end sket, men at forholdet ikke var så groft, at det kunne føre til strafansvar efter den militære straffelov.

I den foreliggende sag er der hverken for landsretten eller for Højesteret fremkommet oplysninger, der giver Højesteret grundlag for en anden bevisvurdering end landsrettens bevisvurdering i straffesagen.

For så vidt angår de forhold, som A beskrev i 2004, finder Højesteret herefter, at det ikke er godtgjort, at der i forbindelse med tilbageholdelsen af ham blev begået handlinger af en sådan karakter eller et sådant omfang, at der var tale om tortur eller anden behandling i strid med Menneskerettighedskonventionens artikel 3.

For så vidt angår de påståede overgreb, som A beskrev første gang i stævningen, finder Højesteret, at beskrivelserne fremstår helt utroværdige. Det bemærkes herved, at de er modsagt på centrale punkter af bl.a. infirmerijournalen udfærdiget den 9. marts 2004 kl. 23.55 og af vidneforklaringer fra involverede personer. Endvidere har beskrivelserne ingen støtte i den omfattende bevisførelse, der fandt sted under den straffesag, der blev afsluttet ved landsrettens dom i 2006.

På den anførte baggrund tiltræder Højesteret, at forældelse af godtgørelseskravet ikke er i strid med As rettigheder efter Menneskerettighedskonventionen.

Undersøgelsespligt

Som anført i Højesterets dom af 14. april 2021 følger det af Menneskerettighedsdomstolens praksis, at staten har pligt til at foretage en effektiv undersøgelse af en rimeligt begrundet klage om overgreb i strid med Menneskerettighedskonventionens artikel 3 ("arguable claim" eller "credible assertion").

Af de grunde, der er anført af landsretten, og efter det, der er anført ovenfor vedrørende godtgørelseskravet, tiltræder Højesteret, at Forsvarsministeriet ikke har pligt til at gennemføre yderligere undersøgelser af de påståede overgreb.

Konklusion og sagsomkostninger

Højesteret stadfæster dommen.

Med hensyn til sagsomkostninger bemærkes, at advokat Jytte Lindgård har været beskikket i medfør af retsplejelovens § 259, stk. 3. Højesteret finder, at A skal betale 250.000 kr. i sagsomkostninger for Højesteret til Forsvarsministeriet. Ved fastsættelsen af beløbet er der lagt vægt på sagens karakter, udfald og forløb.

THI KENDES FOR RET:

Landsrettens dom stadfæstes.

I sagsomkostninger for Højesteret skal A betale 250.000 kr. til Forsvarsministeriet.

De idømte sagsomkostningsbeløb skal betales inden 14 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse og forrentes efter rentelovens § 8 a.